खिलकमलतस्तु तदग्निं पिबति पाति बन्धमेव धत्ते' विपरीतकरणोऽ "यत्किञ्चित् स्रवते चन्द्रादमृतं दिव्यरूपि च। तत्सर्वं ग्रसते सूर्यस्तेन पिण्डो विनश्यति। तस्मात्सि कारणं दिव्यं सूर्यस्य ग्रसबन्धनम्। गुरूपदेशतो ज्ञेयं न तु शास्त्रार्थकोटिभिः। ऊर्ध्वपादोऽन्धो मस्तकः स्यात् क्षणं वासरेऽप्यादिमेऽभ्यासद्वयोधयेत्। एवमभ्यासतो यामप्रमाणं यदा मृत्युजित् स्याच्चरान्जिह्व प्रणमासतः। आरोप्य भूमाविति मस्तकं यो यामत्रयं तिष्ठति चोर्ध्वपादः। विध्युक्तसंकल्पसमीरवेगो नासात्रयात् स्यादि तदाऽमरः सः। ऊर्ध्वं सोमकलाजलं सुविमलं कण्ठस्यसादुर्ध्वतो नासाग्रे सुविरे नयेच्च गगनद्वारं ततः सर्वतः। ऊर्ध्वोष्ठो भुवि सन्निपत्य नितरामुत्तानपादः पिबेदेवं यः कुरुते जितेन्द्रियचयो नैवास्ति तस्य क्षयः। नित्याभ्यासवशस्य हि जठराग्निर्वृद्धिमायाति। आहारोऽतिलघुः सम्पाद्यः साधकाय भूरिशः। जितेन्द्रियो यत्रयत्रचित्तहत्या प्राणावरोधेन जितेऽचिलनः विनिश्चेष्टो ऽर्धोक्तिर्युगस्तु तूष्णीं योगं भजन्नेव तदाऽमरो भवेत्। वर्धितं पर्धितं चास्य प्रणमासात्रैव दृश्यते। यामप्रमाणाभ्यासतोऽयं कालजित् स्यादिति क्रमः" हठप०।

वस्तिका हठप्रदीपे प्रवह्नादत्रैव वस्तिकादिविधिर्दर्शितः तत्रादौ जिह्वाबन्धनाय विधिर्यथा

"तालुमूलगतां यत्नात् जिह्वयाक्रम्य वर्धिताम्। ऊर्ध्वरन्ध्रगते वायौ प्राणस्तन्द्रो निरुध्यते" तत्करणप्रकारादि "वसुदृषदयैस्तालुमूलं रसनासिरामूलसुश्चैव सम्प्राहमेतैः। सिरासिन्धुनीक्ष्णैः सहैयङ्गवीनैर्मलं सर्वमाशोधयेत् तत्समस्तम्" हठप०।

छेदनम् "सकण्टकी सघुत्तपत्रनिभं सुतीक्ष्णं भ्रमतीक्ष्ण धारम्। अङ्गुष्ठपर्वार्धसुविस्तृतं तद्वेन्द्रतल्यं विमलं सुरूक्षम्। दण्डस्तु कार्योऽस्य षडङ्गुलोऽस्ये सुसंश्लिष्टेन च रोमसालम्। सुखेगतोत्सर्पतिबन्धहेतोर्न्यग्भागमंस्थस्य कुरुमंशोऽस्याः। अधोर्ध्वतल्लूमरक्षमासो बन्धः कलायाः अमिताभनाडयाः। मध्ये गतस्योद्भव पीठतोऽस्य छिदेत् यत्नार्धोपरि नित्यमेव। संछेदनात् प्रागनुलोमचूर्णमाचर्यवेज्जो रसनातलग्रम्। घटीद्वयं गाढमिति त्रिवारं संछेदनादूर्ध्वमतन्द्र आचरेत्। संछेदकर्मोत्तरमप्रतन्द्रः सञ्चालनं दोहनमाविदध्यात्। अङ्गुलिभं तद्गतचित्तवृत्तिः कार्याः घटीतोऽकरणास्तु भेदे। दीर्घं वितस्तिप्रमितं च विस्तृतं वेदाङ्गुलं स्यान्मृदुलं वितस्तु। सूक्ष्मं कलावेष्टनवस्त्रतत्त्वं शीघ्रं पुराणे रसनाभिचालने। आर्द्रेण चानेन कलां सुयुक्त्या संवेष्ट्य चाङ्गुष्ठकतर्जनीभ्याम्। दोष्णोः सदाकर्षणचालने समभ्यासमालम्ब्य बहिर्विदध्यात्। एवं दृढाभ्यासत एव जिह्वा लम्बा भवेद् मृदुला सुपक्वा। आकर्षणेनैव वदेत किञ्चित् सुसाधकः सुस्थिर एकमानसः" हठप०।

"जिह्वां समाविध्य मधूपमध्यतोदेन सञ्चालनदोहने सदा। कार्या रसज्ञा विधिनेति शीघ्रं स्यात् खेचरी साधकपुङ्गवस्य। संछेदसंचालनदोहनानां प्रणमासमभ्यासयुतः सदैव। नश्येत् कलामूलविरोधबन्धो नासाग्रसूत्रे रसना स्पृशेत् खम्। छिन्नं कलामूलमलं यदाखिलं छिन्द्यात् क्रमेणाशु यमैस्तदालिखे। सिद्धे विलीनाक्षरवर्णके द्वे युक्त्या सदा छेदनयुक्तितो बुधः। यदा सम्विका कर्मणि खं रसज्ञा स्पृशेत् नासिकाग्रं तदा साधकस्य। खं सम्विकाकर्मणाऽतु खमेषा कला प्रत्यहं छिन्नमूलेति दैर्घ्यम्" हठप०।

"छेदनचालनदोहैः क्रमशः कलां वर्धयेत्तावत्। सा यावद् भ्रूमध्यं विशति तदा खेचरी सिद्धिः। एवं छेदनेऽथ रसना प्रयात्यतुभ्रूवतान्तविवरम्। तिर्यक् कर्णावधि हि चिबुकावधि सा खयं याति। अभ्यास इति यत्र स्वयमत्र छेदस्तदा रसज्ञेयम्। ब्रह्मद्वारं प्रविशति भित्त्वा भ्रूमध्यमूर्ध्वं गता" हठप०।

वज्रोली ९ "प्राणापानाध्वनोर्ध्वं समाकुञ्चनं सुन्दरं सुन्दरी बाभ्रसेत् पूरुषः। याति वज्रोलिकासिद्धिमस्तु मां कायसिद्धेः प्रसूं बिन्दुसिद्धिर्यथा। यत्नाकया धातुगत्यान्तरोत्थया कनीनिकान्तः परिस्फुरत्यात्मकम्। रन्ध्रे स्वलिङ्गस्य यनैः प्रवेशनाभ्यासक्रमाद्वायुगतिस्तमश्चरेत्"। अस्यार्थः आदौ मूत्रेणौषधेन दुष्टपूतिकथितौष्ण मेहदाहोज्झितं विशुद्धसाधनं विधाय ततस्तदल्पविलमस्याभ्यान्तरं हाटकाङ्गुलां कनीनिकायसमां सरलां विशुद्धसीसकस्य पत्तलां शलाकां यनैर्लघुहस्तेन लिङ्गद्वारे क्रमेण समाहितः सततं विधाय तयो तद्द्वारं वायुगतागतक्षमं गुदापान इव कृत्वा प्रथमाभ्यासे पाणिनिहितक्षीराक्तमूर्ध्वोनिलाकर्षणविधिना स्तोकं स्तोकं मन्दमूर्ध्वं माचरेत्" हठप०।

"इति क्रमाभ्यासदृढत्वा क्षीरपाने भगाख्यतः। दृढे तु कामिनीयोनिपुष्पार्कस्वमभ्यसेत्। स्यात्तु संचलितं बिन्दुमूर्ध्वं माकर्षयेदिति। अभ्यसेत् साधकः सम्यक् या-